

DYNAMICS OF MODERN CULTURE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-120-6-24>

МОРАЛЬНИЙ КОМПАС УКРАЇНИ: СТАТУСИ ТА СТАВЛЕННЯ

Ташенко А. Ю.

*кандидатка соціологічних наук,
асистентка кафедри соціальних структур та соціальних відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Яковенко А. К.

*кандидатка соціологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціології та політології*

Яковенко Ю. І.

*доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри соціології та політології
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Ми відштовхуємося, по-перше, від актуальних висновків докторки Мандіп Рай, викладених у її книзі «Компас цінностей», де авторка оригінально визначає засадничі цінності ста однієї країни. Підрозділ про Україну завершується так: «Через відсутність істинної волі свобода займає центральне місце в ідентичності України; це пошук того, чого цю націю так часто позбавляли впродовж історії. Свобода – настільки фундаментальна річ нашого життя, що ми цінуємо її лише тоді, коли її нас позбавляють. А пошук свободи і боротьба за неї – і проти різноманітних утисків – це чи не найподрозливіша сила на землі. Саме вона перетворила свободу з цінності українського народу на його національну місію» [1, с. 94-95]. По-друге, від актуальних власних висновків на основі: 1) даних щодо характеру громадської думки українців про соціальну корисність дій керованих певними цінностями людей, виміряної на основі авторської інтерпретації та адаптації положень теорії моральних засад (Ташенко А. Ю. і Research & Branding Group) [2]; 2) результатів попереднього дослідження зв'язку статусно (не)консистентних позицій у соціальній структурі з тяжінням до певних цінностей – проаналізувавши вищезазначені дані, ми встановили, що чим вищою була статусно консистентна позиція, тим більше було тяжіння до свободи дій, саморозвитку і самореалізації в усіх сферах

життєдіяльності, а статусно неконсистентні позиції відрізнялися ситуативним більшим тяжінням до альтернативних цінностей: а) перевірених часом зв'язків, довіри і традицій; б) компромісу інтересів / кооперації; в) збереження мінімальних умов для безконфліктного співіснування з іншими (Ташенко А. Ю., Яковенко А. К. та Яковенко Ю. І.) [3]. У Табл. 1–4 проілюстровано відмінності ставлення українців до людей з різними цінностями за різними критеріями: статистично значущі виділено напівжирним, «*» – на рівні 0,05, «**» – на рівні 0,01.

Таблиця 1

Ставлення до тих, хто найбільше цінує перевірені часом зв'язки, довіру і традиції, у зв'язку з (не)консистентністю статусів, %, N = 1942 (із 1998)

Статуси	Ставлення	Скоріше негативне	Амбівалентне	Скоріше позитивне
<i>Критерій схильності до заподіяння шкоди іншим vs. піклування про інших</i>				
	Консистентні низькі	9,4	13,1	61,3
	Консистентні середні	9,1	17,1	65,2
	Консистентні високі	5,5	14,5	69,1
	Освітній вище	11,7	10,5	64,2
	Матеріальний вище	9,1	14,9	64
<i>Критерій схильності вводити інших в оману vs. бути чесними з іншими</i>				
	Консистентні низькі	10,3	13,1	60,1
	Консистентні середні	14	11,4	67,2
	Консистентні високі	9,1	16,4	63,6
	Освітній вище	11,4	11,3	60,9
	Матеріальний вище	13,7	13,7	59,4
<i>Критерій схильності до підривання vs. поважання авторитету інших</i>				
	Консистентні низькі	12,3	13,4	57,3
	Консистентні середні	14,5	14	60,1
	Консистентні високі	14,5	14,5	50,9
	Освітній вище	12	11,6	60,1
	Матеріальний вище	10,9	14,9	57,1
<i>Критерій схильності до тиску на інших vs. надання іншим свободи дії</i>				
	Консистентні низькі	13,7	19,4	48,1*
	Консистентні середні	11,1	18,2	57,3*
	Консистентні високі	5,5	16,4	56,4
	Освітній вище	13,1	15,1	52,7
	Матеріальний вище	11,4	24	47,4*

Таблиця 2

Ставлення до тих, хто найбільше цінує свободу дій,
саморозвиток і самореалізацію, у зв'язку
з (не)консистентністю статусів, %, N = 1942 (із 1998)

Статуси	Ставлення	Скоріше негативне	Амбівалентне	Скоріше позитивне
<i>Критерій схильності до заподіяння шкоди іншим vs. піклування про інших</i>				
	Консистентні низькі	20,2	34,8	27,4
	Консистентні середні	21,1	38,7	28,8
	Консистентні високі	14,5	38,2	29,1
	Освітній вище	19,3	35,8	29,8
	Матеріальний вище	16,6	41,7	29,1
<i>Критерій схильності вводити інших в оману vs. бути чесними з іншими</i>				
	Консистентні низькі	17,1	29,9	37,6
	Консистентні середні	19,4	31,9	36,5
	Консистентні високі	12,7	36,4	40
	Освітній вище	19,9	29,1	33,5
	Матеріальний вище	13,7	38,9	33,7
<i>Критерій схильності до підривання vs. поважання авторитету інших</i>				
	Консистентні низькі	21,1	32,2	28,8
	Консистентні середні	16,8	36,2	32,8
	Консистентні високі	14,5	32,7	34,5
	Освітній вище	23,1	27	32,1
	Матеріальний вище	15,4	29,7	37,1
<i>Критерій схильності до тиску на інших vs. надання іншим свободи дій</i>				
	Консистентні низькі	18,8	26,5	35,6*
	Консистентні середні	21,1	30,2	36,2*
	Консистентні високі	3,6	23,6	52,7*
	Освітній вище	18,3	23,4	38,5*
	Матеріальний вище	11,4	34,9	36,6*

Таблиця 3

Ставлення до тих, хто найбільше цінує збереження мін.
умов для безконфліктного співіснування, у зв'язку
з (не)консист-ю статусів, %, N = 1942 (із 1998)

Статуси	Ставлення	Скоріше негативне	Амбівалентне	Скоріше позитивне
<i>Критерій схильності до заподіяння шкоди іншим vs. піклування про інших</i>				
	Консистентні низькі	12	33,6	33
	Консистентні середні	10	37	37,6
	Консистентні високі	12,7	25,5	43,6
	Освітній вище	13,4	29,3	38,2
	Матеріальний вище	10,9	34,3	40

Продовження таблиці 3

<i>Критерій схильності вводити інших в оману vs. бути чесними з іншими</i>			
Консистентні низькі	17,4	27,6	36,2
Консистентні середні	12,5	37,6	35,3
Консистентні високі	18,2	25,5	41,8
Освітній вище	14,2	29,2	36
Матеріальний вище	14,3	33,1	38,9
<i>Критерій схильності до підривання vs. поважання авторитету інших</i>			
Консистентні низькі	14,2	29,3	35,6
Консистентні середні	12,8	35,3	35,9
Консистентні високі	14,5	29,1	34,5
Освітній вище	12,4	31	35,7
Матеріальний вище	11,4	33,7	36
<i>Критерій схильності до тиску на інших vs. надання іншим свободи дій</i>			
Консистентні низькі	12,5	31,3	34,5
Консистентні середні	8,5	35,9	35,3
Консистентні високі	5,5	29,1	32,7
Освітній вище	11,2	32,2	34,7
Матеріальний вище	12	34,9	33,7

Таблиця 4

Ставлення українців до людей, які найбільше цінують
пошук компромісу інтересів / кооперацію, у зв'язку
з (не)консистентністю статусів, %, N = 1942 (із 1998)

Статуси	Ставлення	Скоріше негативне	Амбівалентне	Скоріше позитивне
<i>Критерій схильності до заподіяння шкоди іншим vs. піклування про інших</i>				
Консистентні низькі		12	27,1	31,6*(*)
Консистентні середні		12	27,1	37,3**
Консистентні високі		3,6	20	58,2*(*)
Освітній вище		9,2	26,4	36,3**
Матеріальний вище		5,7	25,7	42,9*
<i>Критерій схильності вводити інших в оману vs. бути чесними з іншими</i>				
Консистентні низькі		15,4	21,1	33,9*
Консистентні середні		12,8	24,5	41,3*
Консистентні високі		10,9	18,2	41,8
Освітній вище		13	22,5	36,1
Матеріальний вище		12,6	25,7	36
<i>Критерій схильності до підривання vs. поважання авторитету інших</i>				
Консистентні низькі		10,8	26,2	29,3*
Консистентні середні		15,4	27,4	35
Консистентні високі		7,3	23,6	36,4
Освітній вище		9,2	24,5	36,3*
Матеріальний вище		9,1	27,4	34,9

Продовження таблиці 4

<i>Критерій схильності до тиску на інших vs. надання іншим свободи дії</i>			
Консистентні низькі	12	26,8	30,5
Консистентні середні	12,8	28,5	32,8
Консистентні високі	9,1	25,5	36,4
Освітній вище	9,2	27,5	31,7
Матеріальний вище	9,1	25,7	36

Отже, в уявленні опитаних найпроблематичнішими постають теж ті моральні критерії, що стосуються (не)надання *свободи* чи балансу (*не*)*свободи*. Статусна консистентність на середньому і високому рівні пов'язана з більшою представленістю прибічників позитивного сприйняття не лише «консерваторів» з «нонконформістами», а й «активних реалістів», проте за іншими критеріями.

Література:

1. Рай М. Компас цінностей. Уроки 101 країни про цілі, лідерство і життя / Мандіп Рай; пер. з англ. Наталії Валецької. Київ : Yakaboo Publishing, 2021. 368 с.

2. Ташенко А. Ю. Культурний код морали «по-українски». *Блог Research & Branding Group*. 22.03.2019 г. URL: <http://rb.com.ua/blog/kulturnyj-kod-morali-po-ukrainski/>

3. Ташенко А. Ю., Яковенко А. К., Яковенко Ю. І. Тенденції зв'язку цінностей та статусної консистентності і неконсистентності в українському суспільстві / Актуальні тенденції розвитку суспільних наук в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8-9 листопада 2019 р.). Київ : ГО «Київська наукова суспільствознавча організація», 2019. С. 44–48.